

»Parembj ålis ålut ålla»

Tuomiokirjat kielentutkijan apuna

Suomen kielestä on kirjallisia todisteita menneiltä vuosisadoilta niin niukasti, että jokainen katkelmakin on arvokas. Varsinkaan kansankieltä ei vanhimmista lähteistä tapaa — tosin eri kirjoittajien tuotteista näkyy erilainen murretausta. 1500- ja 1600-luvun kirjoitukset eivät kuitenkaan pyrkineet esittelemään kansan puhetta; niiden tarkoituksena oli olla kirjakieltä. Lähes hyödyntämättä tutkijoilta ovat jääneet Valtionarkistossa säilytettävät 1600-luvun käräjien pöytäkirjat, joihin kirjurit ovat tallettaneet eläviä välähdyksiä kansan elämästä, maailmankuvasta, oikeuskäsityksestä, uskomuksista, koettelemuksista, hairahduksista ja jopa kielenkäytöstä. Nuo vanhat tuomiokirjat sisältävät runsaasti muutakin kuin oikeudenhoitoon liittyvää tietoa. Käräjillä käsiteltiin paikallisen itsehallinnon ja veronkannon asioita, luettiin rahvaalle erilaisia kuulutuksia yms. (Valtionarkiston luettelo 220:1, Tuomiokirjakortisto: Länsi-Suomi ja Itä-Suomi).

Ei ole kuitenkaan ihme, etteivät kielentutkijat ole kovin ahkerasti käyttäneet tuomiokirjoja. Tiedonsirut ovat hajallaan ohimennen lausuttuina tuhansilla vaikealukuisilla sivuilla. Käsiala on vanhaa saksalaista, jota harva osaa lukea, kieli vanhaa ruotsia, johon on myös erityisesti totuttava, ennen kuin lukeminen sujuu. Jot-

ta itse pöytäkirjat eivät kuluisi tutkijoiden käsissä pilalle, ne on mikrofilmattu, ja filmien luku vasta väsyttävää on. Akateemikko Matti Kuusen aloitteesta ryhdyttiin vuonna 1962 helpottamaan tutkijoiden työtä. Ajateltiin paitsi historian myös kielen ja perinteen tutkijoita, kun valtion humanistinen toimikunta ryhtyi teettämään kortistoa 1600-luvun alioikeuksien renovoiduista pöytäkirjoista. Työtä johtamaan asetettiin toimikunta, johon kuului historian, kansatieteen, kansanrunouden ja nimistöntutkimuksen edustajat. Hallinnollisesti toimikunta siirtyi 1971 Suomen Historiallisen Seuran alaisuuteen. Valtionarkisto alkoi vastata 1973 hankkeen rahoituksesta ja 1977 työn valvonnastakin. Kolmen esimerkkialueen — Länsi-, Itä- ja Pohjois-Suomen — korttistojen valmistuttua 1985 ei korttien kirjoitusta ole jatkettu entiseen tapaan käsin, vaan seuraavaksi aloitetun Käkisalmen läänin poiminnot on talletettu tietokoneen muistiin.

Kortitettaviksi alueiksi on valittu Kymenkartanon lääni, Lappeen, Rannan, Jääsken ja Äyräpään kihlakunnat, Ala-Satakunta ja Vehmaan kihlakunta sekä Pohjanmaalta Kemin ja Kruunupyyn välinen alue ja nykyinen Kainuu. (Pitäjät selviävät Valtionarkiston luetteloista 220:1 ja 220:2, joissa muutenkin esitellään kortistoa havainnollisesti.) Aineistoa on 1620-luvulta aina vuoteen 1700 asti. Kortit on siis tehty kihlakunnoikeuksien pöytäkirjoista; aineisto koskee siten maa-seutua. Ainoa kaupunkilaisia koskeva

Katsauksia

kortisto on poimittu Haminan raastuvanoikeuden pöytäkirjoista vuosilta 1654—65.

Kortteja on kolmenlaisia. Laajin on hakusanakortisto, joka on luonteeltaan viitekortisto. Esim. Itä-Suomesta on tähän osaan kertynyt noin 47 200 korttia. Hakusanoja on lähes 2 000, kaikilta elämänaloilta. Ne on aloittain ryhmitelty 46 pääryhmään, kuten »asutus ja maanomistus», »väestö», »perhe ja perintösuhteet», »taikausko ja noituus», »musiikki», »lastenhoito» ja »kyläyhteisö». Kortissa on viite tuomiokirjan kohtaan, mistä asia löytyy. Tutkijan on siis itse luettava alkuperäinen teksti ilmoitetusta kohdasta. Yleensä hakusanakortisto auttaa kielen tutkijoita vähän, mutta vaikkapa hakusanan »venäläinen» alla on nimistöntutkijalle koko joukko karjalaisten henkilönnimiä.

Nimistöntutkijoita kortisto palvelee ehkä paremmin kuin ketään muita. Nimistökortteja on Itä-Suomesta lähes 40 000 ja Länsi-Suomesta yli 20 000. Näitä kortteja tutkija voi käyttää etsimättä mainittua kohtaa tuomiokirjasta, sillä korttiin on kopioitu nimet siinä asussa, kuin kärjäkirjuri on ne merkinnyt. Tämä kortisto jakautuu henkilökortteihin, paikannimiin, ristimänimiin sekä suku- ja liikanimiin. Henkilön- ja paikannimet ovat omissa ryhmissään aakkosittain. Henkilökortistoon on poimittu säätyläiset, kruunun, kirkon ja paikallishallinnon toimihenkilöt paitsi lauta-, neljännes-, kuudennus- ja yökuntamiehiä. Henkilön asema mainitaan kortissa, mutta se, miten hän liittyy kärjäjuttuun, pitää tutkijan itse katsoa tuomiokirjasta.

Paikannimikortistoon on poimittu kaikki muut paikannimet paitsi kylien ja laajempien alueiden, joista löytyy tietoa monista muista lähteistä, esim. verokirjoista. Pohjois-Pohjanmaalla tästä valintaperiaatteesta on luovuttu: sieltä on koritettu epäviralliset (= tilikirjoissa esiintymättömät) kylännimet. Paikannimet on poimittu joka kerta esiintyessään ja aina noudattaen tuomiokirjan ortografiaa.

Korttiin on merkitty myös paikan laji ja sijainti, jos ne ilmenevät kärjäpöytäkirjasta. Tutkijan ei siis tarvitse etsiä alkupeleistä tekstiä. Nimistöntutkijalle on arvokasta se, että kortisto sisältää paljon pienten paikkojen — niittyjen, metsäpalstojen, lahdenpoukamien, apajapaikkojen ja purojen yms. — nimiä, jotka ovat saattaneet kadota muuten jäljettömiin tai muuttua muodoltaan. Monet niittyjen nimitykset ja rajapaikkojen luonnehdinnat ovatkin enemmän paikan määrityksen luonteisia kuin valmiita paikannimiä, esim. Limingassa niityt »Pirtiniemen Kainalos», »een Ängh Tupoxen metzäsä», »käskimäinen karin sarka, rajan ojasa puolisko», »Pitkäsäperäs», »Pitkäperän swälla» ja »Engeslefuän åbacke», Hailuodossa »Niemen taghusta Engh» ja Saloissa niitty »Pattijoen ahalet» sekä »ijlimäisestä päästä tuominefua engh». Tämä aineisto antaa vihjeitä nimistön syntymisestä, vakiintumisesta ja häviämisestä. Monen hämärtyneen nimen selitys löytyy vanhoista kirjoitusasuista. Suffiksaation oireita on seuraavissa esimerkeissä: Elimäen ja Iitin rajalta 1690 merkitty *Koivionsuu* esiintyy tuomiokirjassa myös muodossa *Koifwuojansu*, siis *oja* > *-io*. Jääsken kärjäjillä on sama kaskimaa mainittu useaan kertaan: 1628 *Kurulachden ma*, 1673 *Kurolahenmaa* ~ *Kurolanmaa*, 1690 *KuruLachden Maa*; siis *lah(d)en* > *la*.

Ristimänimikortistoon sisältyvät kaikki äänneasultaan suomalaistuneet etunimet sekä harvinaiset rahvaan etunimet. Professori Viljo Nissilä laati työn alkuvaiheissa listan yleisimmistä ristimänimistä, joita ei kannattanut poimia: *Alex(ander)*, *Anders*, *Bengt*, *Bertil*, *David* jne. Korttien tekijänä toiminut maisteri Aila Narva on todennut, että jokaiselle poiminta-alueelle olisi pitänyt tehdä oma ristimänimien poimintaohje, sillä kullakin alueella on tyypillinen nimistönsä. Narvan mukaan Nissilän listan »käyttö olisi osoittautunut erittäin arveluttavaksi»: Pohjanmaalle tyypilliset nimet puuttuivat Nissilän listasta, ja ne olisivat paisuttaneet kohtuuttomasti kortistoa. Niinpä

Pohjanmaata varten on laadittu mm. verokirjoista saadun otoksen pohjalta uusi lista poimimatta jätettävistä nimistä. (Narva, 1600-luvun tuomiokirjakortisto: kirjoitelma alemmaa arkistotutkintoa varten, VA, 1976.)

Kortiston avulla ei siis saa kuvaa siitä, mikä on minkin alueen tyypillistä nimitystä, vaan päinvastoin siitä löytyvät harvinaisuudet. Ristimänimien yleisyysuhteita laskevalle ovat parempia lähteitä esim. henkikirjat. Merkitystä ristimänimikortistolla on kansanomaisten muunnosten ajoituksen ja levikin määrittämisessä sekä ristimänimiin perustuvien paikan- ja sukunimien etymologioinnissa.

Suku- ja liikanimikortistoon on poimitu kaikki liikanimet ja rahvaan sukunimet, kun ne esiintyvät pitäjässä ensi keran. Koska kirjoitustapa saattaa mahdollisilla myöhemmillä esiintymiskerroilla vaihdella, kannattaa tutkijan etsiä tuomiokirjan kohta ja selata itse eteenpäin ainakin, jos nimen tulkinnessa on jotain epävarmaa.

Kaikkiaan henkilönnimikortisto on arvokas lisä nimilähteisiimme. Sitä on helppo käyttää; kortituksen tavoite on saavutettu. Tuomiokirjapoinnot ovat välähdyksiä kansanomaisesta nimikäytännöstä, jonka todisteiksi henki- ja verokirjat eivät kaavamaisuudessaan kelpaa. Tuomiokirjojen teksteihin sisältyy sellaisia luontevia henkilönnimimainintoja kuin Iistä 1631 *Hemmin Sigfredhz hustru* (toisaalla *Sigfredh Hemmi*) ja Kempeleestä 1650 *Harianpään Thåmmas* (myös *Thomas Harjapå*). Oulusta on käräjille joutunut 1631 *Pekan Elli*, Kempeleestä 1632 *Pirin Caija* ja Iistä 1632 *Kipinän Elli*. Saman nimen eri muunnokset näkyvät havainnollisesti tässä aineistossa: Jääskessä 1656 *Ingi Paxujalka* = 1672 *Ingell Paxujalka* = 1682 *Ingo Paxujalka* = 1688 *Inge Paxuialka*. Taipalsaaren, Savitaipaleen ja Mäntyharjun käräjillä esiintyi 1651 Matz Hindricksson *Lawicka* ~ *Lafwio*. Kaakkois-Suomelle tyypillisistä *mies*-loppuisista nimistä saa kortistoa selaamalla runsaasti esimerkkejä: Lappeen ylisessä kihlakun-

nassa 1670 Michel Mattsson *Lamminpää* = 1672 Michel Matsson *Lamminpäemies*; Lappeen alisen kihlakunnan Haapajärveltä 1658 merkitty Madz Andersson *Lechtimies* on sama mies kuin 1663 Matz *Lechtoin*; Lappeella 1680- ja 90-luvulla mainittu Petter *Linnamies* on tunnettu myös Per *Linnanpecko* -nimisenä. Näiden ja kymmenien muiden *mies*-loppuisten nimien perusteella voi päätellä, että *mies*-aineksen avulla on asuinpaikasta voitu johtaa lisänimi: *Lachden Mies*, *Lackamies*, *Lahimies*, *Lambimies*, *Lechtomees*, *Lehemies*, *Luchtamees*, *Luchtimies*, *Kattajamies*, *Kaupilamies*, *Kifwimies*, *Koskimies*. Mallin ovat voineet antaa sellaiset nimet kuin *Kirfwesmies*, *Lukumies* ja *Laudamies*. Tietenkään pelkästään kortiston aineiston pohjalta ei voi tehdä lopullisia päätelmiä nimistön kehityksestä, mutta kortisto tarjoaa helppotavoitteisen esimerkistön. Suuri apu tutkijalle on sekin, että kortittajat ovat asiayhteyksien mukaan osoittaneet, mitkä nimet viittaavat samaan henkilöön, yhdistäneet siis samaa henkilöä tarkoittavat erilaiset maininnat.

Kortiston viimeinen osa koostuu suomenkielisistä tekstinkohdista, jotka on kopioitu siltään tuomiokirjasta. Usein kortissa on lyhyesti luonnehdittu myös asiayhteys. Kun kortittajan selostus sitaattin asiayhteydestä puuttuu, huomaa, kuinka tärkeä on konteksti, jotta voisi ilmauksen merkityksen ymmärtää. Monet irralliset sitaatit jäävät käsittämättömiksi, jos ei etsi alkuperäistä lähdettä ja lue koko selostusta. Suomenkielisten sitaattien joukkoon on otettu myös ruotsinkieliset kansanomaista kielenkäyttöä kuvastavat kohdat. Ne on alkuaan saatettu sanoakin ruotsiksi, mutta osa niistä on kirjurin kääntämiä. Ohjeena on ollut poimia »sananparret, pilkkanimitykset, hokemaiset, uskomuksiin viittaavat sanonnat ja muut kansanomaisilta tuntuvat käänteet» (Pentti Virrankoski, Tuomiokirjakortiston ensimmäinen osa tutkijoiden käyttöön, Vir. 1965 s. 201).

Kansanomaisten sanontojen kortteja on kaikkein vähiten, vain muutamia sato-

ja kultakin alueelta. Kortit ovat laatikoissa aikajärjestyksessä. Itä-Suomen laatikosta otin alusta sata korttia ja keskipaikkeilta toiset sata ja laskin, monessako kortissa on suomenkielinen sitaatti. Keskimäärin 28 kortissa oli suomea, monessa vain yksi sana. Länsi-Suomen laatikossa sadan ensimmäisen kortin joukossa oli 58 suomenkielistä sitaattia, monet niistäkin hyvin lyhyitä. Sanan tai parin sitaatti on usein termi, esim. Säkkiärvellä 1666 mainittu »Iwalan krouwissa *Räppänä*», johon on lisätty selitys »kluggan under taket»; samasta paikasta jo samana vuonna »*Maijamies* — talonpoika Jfwanalan kylästä porvarille Wiipurissa»; Wiipurissa 1667 »en *Kanta Raija* eller HufwudRåå». Huittisissa on 1630 selitetty »Tanhuan swn weräjä» sanalla »grind» ja Eurajoella 1625 »Pättkill» sanalla »stampin» [siis 'petkel']. Loimaan käräjillä on 1632 ja 1633 lueteltu muutamien talojen rakennuksia, jolloin sana *kammio* esiintyy useasti. Kokemäellä on 1637 ja 1639 selitetty sanaa *pätsi*: »Bakare Hwset wedh Cumå gårdh den the kalla *Pätzi*.»

Pitempiä repliikkejä sisältyy aineistoon melko vähän, lisäksi pari valaa ja muutamia loitsuja. Jääsken ja Ruokolahden käräjiltä on 1641 merkitty muistiin haurussytejutussa syytetyn puhdistusvala: »Jumala Kaickiwaldias älken ikänäns ättakon minun sielun eli Rumin hänen hal[d]uhun mutta andakon Pärkälen waldan ala jiankaikisesti iäss minä ikanens olen ajattellu tähchdä taicka tächnut olen sitä paha töitä mistä Jiaxen Elli minua säimannut ombi.» Tähän on kaksitoista valanvahvistajaa vuorollaan vastannut omalla valallaan, joka alkaa: »Minä olen Nyt päälle kooldellu [kuunnellut] Jaacko Märoisen oman walan – –.»

Valalle on mahtanut olla vieraskielinen esikuva, joten siitä on turha etsiä aitoa kansankieltä, mutta myös monet käräjäkansan repliikit tuovat mieleen, että lauseet ovat vääristyneet kirjurin huonon suomentaidon takia tai kansalla on jo 1600-luvulla ollut käsitys siitä, millaista kuuluu »virkakielen» olla. Olihan sitä

kuultu kirkossa ja käräjillä, missä luettiin erilaisia kuulutuksia ja mm. valankaavoja. Puhtaaksikirjoittajakin on saattanut kohentaa tekstiä oman käsityksensä mukaan. Usko sanonnan aitouteen joutuu koetukselle seuraavanlaisten sitaattien kohdalla: Lappeen käräjillä 1680 (äiti sanonut syyttäessään poikaansa) »Eij minä tachtö caikij uluos puhu»; Muolaassa 1697 (syytetty) »Mitä laki ja korckia essiwaldä pääle pane sen minä tahdon kärsij»; (sama mies) »Jopa mina ton ennen olen sanonut, minulda toi kyll Jumal arma on tullu tähdyx.» Malleja esim. ablatiiviagentille sisältyy mm. äsken mainittuun valaan: »– – tieden taicka olen koollut muilda puhuttawan ättä Märoinen sitä Paha tiötä tächnt ombi mistä siltdä waimolda ombi säimattu – –.»

Sanajärjestys kiinnittää huomiota silloin, kun verbi on lauseessa jäljempänä kuin nykykielessä olisi. Tästä on lukuisia esimerkkejä: »Quin minä langes nin hän surmans saij» (Lappeen käräjät 1660); »Petter Raiska minun löi» (Säkkiäarvi 1661); »Hän on Hännäns Läpin Pajukon wetänyt» (Savitaipaleen ja Taipalsaaren käräjät 1687); »Ihmisen luondo turmeldo onn, Adamin Pijskan kauta» (Eurajoki 1700); »ennen cuin Joulu maala on, sun pitä carwala Cuseman» (Laitila 1698); »Kuka sinun tänne lähetänyt on» sekä »parä [paree] see oliss ollut quiteingin että minä Niden [koiranyrttijuurien] cautta cuolut olisin, quin ilman sijta [syytä] Hakataissihin» (Liminka 1655); »Een minä sithä tehnijt ole» (Kalajoki 1655).

Persoonapronominien objektimuodot *minun*, *sinun*, *hänen* esiintyvät usein: »Perkele *sun* tänne on kutznuntu» (Oulu 1655); »Minä teen *Sinun* semmoidzex skälmix, ettei Sinun pidä kelpaman ihmisten sekaan» (Paltamon ja Sotkamon käräjät 1654). Tässä on myös esimerkki *pitää tekemän* -rakenteesta, jota on tässä aineistossa — kuten imperatiivejakin — runsaan tuntuisesti ehkä sen vuoksi, että muistiin on merkitty painokkaasti ilmaistuja vannotuksia. Paltamon ja Sotkamon käräjillä on 1667 kerrottu noituudesta

syytetyn sanoneen: »Ei hän pitä tarwitzeman muita kuin Wierasta hewoista». Huittisissa on 1636 lausuttu paha toivotus: »Wiälä sinun pitä kituman» Lapjoen talonpojat taas ovat 1681 sanoneet rälssiinspektorille: »– – cosk sinä tulet Nijtulle, pitä Sinun saman nijn palio cuins tarvitset.»

Koska oikeudessa on tärkeää, mitä kukin sanoo tai on tullut sanoneeksi, sisältyy aineistoon monia referatiivisia lauseenvastikkeita: »Sanokat te Perkelän Cappalet minun mies tappaneni», »Tässä sanotan Lohwan Häicki tapetun», »– – Emme ennen tiennet sitä hänen tappanezens ennenquin nytt», »Näin minä miehen talohon männen [menneen], mutta lulin lähtenen nin kuin tulikin», »Älkät Jumalan Luomat sanoko minun miestä tappaneni» (Pyhäjoen käräjät 1678).

Kieltoverbi esiintyy monesti taipumattomana: »Häfwowittu sinä machdat mita, mutt eij minun tynnärin», sanoi talonpoika Loimaan käräjillä 1695 voudin lähelle, joka aikoi mitata, paljonko tynnyristä oli myyty olutta. Samojen käräjien pöytäkirjaan on talletettu herjaava toteamus: »Kåska minä eij kirkås saan Penkin sia, Perkälä täsä olkon mänen toisen kirkon». Kalajoen käräjillä taas on lausuttu 1655: »eij minä wojj sijödä sijdänmenj on kipiä» ja »enn minä woj sijödhä, sijdänmenj om kipiä. Lappeen käräjiltä 1660 on seuraava: »Ei mine cuole sijte taudist».

Tutkijaa saattaisi kiinnostaa seuraava Pyhäjoen käräjillä 1653 esitetty kuulustelukysymysten sarja: »*Ongosta* se [ruumis] wiälä aitas? *Mitäs* sijnä aitas muta oli? *Mistestä* sinä tiedet? *Jokos* aika [’kauan’] pois on ollut? *Kielsiköstä* meille sanomast? — Eij. — *Kylläs* tämän papeiletkin sanoisit?»

Vanhaa kirjasuomea tai murteita tuntevalle tutkijalle poiminnot eivät tarjonne uutta, mutta arvottomiakaan ne eivät ole monien kielen varhempia vaiheita valaisevien esimerkkien ansiosta. Konjunktioiden *kuin* ja *että* vanhat merkitykset näkyvät seuraavissa sitaateissa: »Entä jos se huuto [murhasyyte] tule sinun päälles,

cuin [’joka’] talon päällä on?» (Pyhäjoki 1678); »se on techtu kuin [’mikä’] techtu on» (Muolaa 1697); »Ilmankos Sinua Ihmiset Pahon lulevat ettes aina wchkat» (sanonut Huittisissa 1649 vaimo miehelleen, joka uhkaili kaatumataudilla milloin piikansa milloin naapureita); »Että olet ostanut meidän kylän kojrain muiengin olutta, nin ostas minungin» (Huittisissa 1656).

Loitsuissa luullaan kai yleensä säilyneen hyvinkin vanhakantaista kieltä, mutta tuomiokirjakortistoon poimitut loitsut eivät eroa muista katkelmista. Limingassa (1678) on parantaja lukenut sairaalle: »Neihdy Maria emoinen, Puhdas muori Puhtukainen, tule mulle turwaxi täsä työseni, anna mullet apua.» Elimäkeläinen noita on sanonut 1643: »Kyllä Kårppi Koota sapi, illman linduiset liha.» Vehkalahdella noituudesta syytetyn kerrotaan nelin kontin maata raapien sanoneen: »Nåus wijthast wihain / Kåruest Kåwera Kåura / Siliet silpauseman / Kaunist mahan Kataman / Ja mäne Kåchden Kåchdin sijhen / quin minä Käsin / ia ole mies mändyässä.» Harjavaltalainen velho on saunassa sanonut hoidettavalleen: »Tämä [vaiva] on pandu Sinulle selkä pihijn [selkäpiihin], Nyt otan minä sinulda tämän ia panen oman sellkänj.»

Kortiston esimerkkialueet on harkiten valittu eri puolilta maata maakunnista, missä on erilainen asutushistoria ja kulttuuriperinne. Kovin jyrkästi eivät poiminnot kieleltään eroa, mutta kyllä murrepiirteitäkin vilahtelee. Pohjalaismurteille ominaista on loppu-*t* (*perkelet, kappalet, ahalet*), vokaalien välinen *h* (*Cangahan, partahalla*), *oi*-nominin (*Lemboi, isoin mäntän* [mettän] *rannal*) ja mm. adverbi *ilmei* (»temä ilmei tule» Pyhäjoki 1678). Länsi-Suomen korteista tapaa heikkoa astetta *i*-loppuisen diftongin edellä (*anno minullen andexj*), *tk* > *kk* (*tule* – – *werta lackimahan, Häfwekät* ’hävetkää’) ja mm. murreosan *urpamaa* (*Urpama* eller flöte Iord). Itä-Suomen kortiston esimerkeistä tunnistaa ainakin itämurteiden astevaihte-

Katsauksia

lun (*Kurenkorpi, Kureluhan pohia, iäläst* [jälest], *Kuifwast määst*) ja tavunloppuisen klusiilin (*otra säckj*).

Varsinaisia murrenäytteitä tuomiokirjat eivät tarjoa, mutta korteista ei tarvitse lukea montakaan repliikkiä, kun voi jo hieman ymmärtää 1600-luvun ihmistä. Vehkalahdella 1642 seurakuntalainen ajatteli ääneen kirkkoherran saarnan aikana: »Parembj åliss ålut ålla, ålut Kråfwis, ja juoda yxi Kannu ålutha, quin cuulda Måkåmata Sarna.» Tästä hän joutui käräjiin. Sanan voimaa on pidetty vahvana, herjauksia rankkoina rikoksina. Toisaalta käräjät ovat varmasti tuoneet myös vaihtelua, huvia ja jännitystä muuten raskaaseen elämään. Kielentutkijankin kannattaa nähdä välähdys tuosta kaikesta.

PIRJO MIKKONEN